

нормального. Це означає, що розподіл прибутків має граничне значення середньої (математичне сподівання) та дисперсію. А більшість робіт з моделювання макроекономічних та фінансових часових рядів у цей період були присвячені переважно аналізу моментів розподілу першого порядку, в той час як моменти більш високих порядків ігнорувалися.

Зростання важливості ролі невизначеності та ризику в сучасній економічній теорії зумовило розроблення методик моделювання дисперсій, що змінюються в часі. Розуміння конкретного вигляду залежності ряду дисперсії від її минулих значень є вкрай важливим для багатьох макроекономічних та фінансових застосувань, таких як оцінка опціонів, розрахунок величини ризику портфеля тощо.

Висновки

Використання методів синергетики, нелінійної динамки, теорії хаосу та фрактального аналізу в процесі моделювання стану та динаміки валютного ринку дозволяє підвищити ступінь обґрунтованості прогнозу щодо виникнення небажаних змін на ньому.

Список використаних джерел

1. Kaminsky G. Leading Indicators of Currency Crises / G. Kaminsky, S. Lizondo and C. Reinhart // IMF Staff Papers. – 1998. – Vol. 45 (March). – P. 1–48.
2. Frankel J.A. Currency Crashes in Emerging Markets: An Empirical Treatment / J.A. Frankel and A.K. Rose // Journal of International Economics. – 1996. – Vol. 41 (November). – P. 351–366.
3. Організаційно-методичні підходи до запровадження в НБУ системи оцінки стійкості фінансової системи: Інформаційно-аналітичні матеріали / За ред. д.е.н., проф. В.І. Міщенко, к.е.н., доц. О.І. Кіреєва і к.е.н. М.М. Шаповалової. – К.: Центр наукових досліджень НБУ, 2005. – 97 с.
4. Дербенцев В.Д. Синергетичні та еконофізичні методи дослідження динамічних та структурних характеристик економічних си-

стем / В.Д. Дербенцев., О.А. Сердюк., В.М. Соловйов., О.Д. Шарапов. – Черкаси: Брама – Україна, 2010. – 300 с.

5. Князева Е.Н. Законы эволюции и самоорганизации сложных систем / Е.Н. Князева, С.П. Курдюмов. – М.: Финансы и статистика, 1994. – 470 с.

6. Мандельброт Б. Непослушные рынки. Фрактальная революция в финансах / Б. Мандельброт, Р.Л. Хадсон; пер. с англ., А.Ю. Заякина. – М.: Издательский дом «Вильямс», 2006. – 400 с.

7. Петерс Э. Хаос и порядок на рынках капитала. Новый аналитический взгляд на циклы, цены и изменчивость рынка / Э. Петерс; пер. с англ. – М.: Мир, 2000. – 333 с.

8. Mantegna R.N. An Introduction to Econophysics: Correlations and Complexity in Finance / R.N. Mantegna, H. E. Stanley // Cambridge: Cambridge University Press, 2000. – 257 p.

9. Бокс Дж. Анализ временных рядов. Прогноз и управление / Дж. Бокс, Г. Дженкинс. – Вып. 1–2. – М.: Мир, 1974. – 202 с.

10. Bollerslev T. Generalized autoregressive conditional heteroskedasticity / T. Bollerslev // Journal Econometrics. – 1986. – V. 31. – P. 307–327.

11. Engle R.F. Autoregressive conditional heteroscedasticity with estimates of the variance of United Kingdom inflation / R.F. Engle // Econometrica. – 1982. – V. 50. – P. 987–1008.

12. Nelson D.B. Conditional Heteroscedasticity in Asset Pricing / D.B. Nelson // Econometrica, 1991. – V. 59. – P. 347–370.

13. Mandelbrot B. Scaling in financial prices / B. Mandelbrot // QUANTITATIVE FINANCE VOLUME 1. – 2001. – P. 79–92. Fama E. F. The Theory of Finance / E.F. Fama and M.H. Miller. – New York: Holt, Rinehart and Winston, 1972.

14. Fama E.F. The Theory of Finance / E.F. Fama and M.H. Miller. – New York: Holt, Rinehart and Winston, 1972. – 420 p.

15. Bouchaud J.P. Economics needs a scientific revolution / J.P. Bouchaud. // [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nature.com/nature/journal/v455/n7217/full/4551181a.html>.

Л.Д. БУРЯК,
к.е.н., професор,
А.М. ПАВЛІКОВСЬКИЙ,
к.е.н., професор,
Н.Л. КРЕМПОВА,
к.е.н., доцент

Становлення та розвиток спрощеної системи оподаткування суб'єктів малого підприємництва

У статті розглянуто сутність єдиного податку в загальній системі оподаткування в Україні, проведено аналіз оподаткування фізичних осіб-підприємців, юридичних осіб – суб'єктів малого підприємництва, дана оцінка ефективності спрощеної системи оподаткування суб'єктів малого підприємництва, обґрунтовано, що єдиний

податок є альтернативою загальній системі оподаткування, внесені пропозиції щодо удосконалення спрощеної системи оподаткування.

Ключові слова: єдиний податок, оподаткування фізичних осіб – підприємців, спрощена система оподаткування.

В статье рассмотрена суть единого налога в общей системе налогообложения в Украине, произведен анализ налогообложения физических лиц – предпринимателей и юридических лиц – субъектов малого предпринимательства, дана оценка эффективности упрощенной системы налогообложения субъектов малого предпринимательства, обосновано, что единый налог является альтернативой общей системе налогообложения, внесены предложения по совершенствованию упрощенной системы налогообложения.

Ключевые слова: *единый налог, налогообложение физических лиц – предпринимателей, упрощенная система налогообложения.*

The article deals with the essence of the single tax in the comprehensive taxation system of Ukraine. The analysis of font natural a juridical persons of small is conducted. The effectiveness of the simplicity taxation system for small businesses is assessed. A single tax is presented as an alternative to comprehensive taxation system. The suggestions for simplified taxation improvement are given.

Постановка проблеми. Незважаючи на визначені позитивні зміни, що відбулися в Україні в результаті здійснення рішень щодо створення сприятливих умов для сфери малого підприємництва, характер оподаткування малих підприємств змінився незначно. Запропоновані в Податковому кодексі України норми, що стосуються спрощеної системи оподаткування суб'єктів малого підприємництва, виявилися не виправдані сподіваннями підприємців. У Податковому кодексі України збережений підхід, коли оподатковуються фіксованими сумами фізичні особи – підприємці без врахування обсягу їхніх доходів, тобто розмір єдиного податку не залежить від розміру отриманого доходу. Таким чином, зберігається горизонтальна нерівність підприємців. Для фізичних осіб – підприємців другої і третьої групи не передбачено використання праці найманих осіб. Місцевим органам влади передбачена абсолютна свобода встановлювати будь-яку ставку єдиного податку для фізичних осіб – підприємців у визначених межах (від 1 до 10% для першої групи і від 2 до 20% для другої групи). Розмір єдиного соціального внеску на загальнообов'язкове соціальне страхування для різних груп фізичних осіб – підприємців не залежить від фактичного розміру фонду оплати праці, тобто порушується соціальна справедливість.

У зв'язку із зазначеним тема статті є актуальною і спрямована на підвищення мотивації суб'єктів малого підприємництва для легальної роботи підприємців.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Різним аспектам проблеми формування регуляторної політики реформування податкової системи України присвячені роботи таких вчених – В.П. Вишневського, Ю.Б. Іванова, А. І. Крисоватого, М.П. Кучерявенко, А.М. Соколовської.

Вагомий внесок у дослідження впливу чинної податкової системи на діяльність вітчизняних малих підприємств зробили вчені В.С. Загорський, С.В. Каламбет, С.В. Онишко,

К.В. Петросянц, які піднімали проблеми удосконалення формування податкової системи, удосконалення податкового механізму, виконання податкових зобов'язань тощо. Але проблеми системного аналізу створення сприятливого бізнес-середовища шляхом впровадження спеціальних систем оподаткування, зокрема суб'єктів малого підприємництва, та обґрунтування напрямів подальшого розвитку ще не знайшли достатнього науково-теоретичного та методичного вирішення, що спричиняє невизначеність та практичні труднощі їх застосування.

Мета статті. Обґрунтувати необхідність розробки і застосування оптимальної системи оподаткування доходів суб'єктів малого підприємництва.

Виклад основного матеріалу. Спрощена система оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва, яка передбачає заміну деяких загальнодержавних та місцевих податків і зборів єдиним податком, є сьогодні найпоширенішою з альтернативних систем оподаткування. Платники податків вперше отримали можливість переходу на єдиний податок з 1 січня 1999 року.

Спрощена система оподаткування, обліку та звітності була введена Указом Президента України «Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва» від 03.07.98 №727/98 зі змінами, внесеними Указом Президента України від 28.06.99 №746/99.

Впровадження спрощеної системи оподаткування було дозволено окремим юридичним особам – суб'єктам малого підприємництва будь-якої організаційно правової форми власності, в яких за рік середньооблікова чисельність працівників не перевищувала 10 осіб і обсяг виручки від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) за рік не перевищувала 250 тис. грн.

Через півроку, 24 червня 1999 року, президентом України було підписано указ про внесення змін до зазначеного вище указу. Цим указом було значно розширені можливості малих підприємств за спрощеною системою оподаткування, а саме: дозволено переходити на сплату єдиного податку юридичним особам – суб'єктам підприємницької діяльності будь-якої організаційно-правової форми власності, в яких за рік середньооблікова чисельність працівників не перевищує 50 осіб і обсяг виручки від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) за рік не перевищували – 1 млн. грн. Крім того, було введено дві ставки єдиного податку: 6% від суми виручки від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) без урахування акцизного збору та сплати податку на додану вартість і 10% від суми виручки від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) за винятком акцизного збору і включенням податку на додану вартість до складу єдиного податку.

Таким чином, сутність спрощеної системи оподаткування полягала в тому, що малим підприємствам встановлювався єдиний податок у визначеному відсотку до виручки від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) замість низки податків, які не сплачуються цими підприємствами.

При цьому принциповим моментом було те, що суб'єкт малого підприємництва мав можливість самостійного вибору однієї з двох ставок, різниця між якими зв'язана виключно з тим, включається ПДВ до складу єдиного податку чи сплачується окремо. У випадку, коли суб'єкт малого підприємництва обрав 6-відсоткову ставку єдиного податку, він залишався (а для новостворених підприємств – становився) платником ПДВ на загальних підставах. При переході на єдиний податок за ставкою 10% суб'єкт малого підприємництва (якщо до цього він був платником ПДВ) здавав Свідоцтво та всі його копії до органу податкової служби, а також подавав у затвердженій ДПАУ формі заяву про перехід на спрощену систему, де прямо сформульоване прохання про скасування реєстрації його як платника ПДВ.

Доцільність вибору суб'єктами малого підприємництва – юридичними особами ставки єдиного податку значною мірою визначалася тим режимом оподаткування ПДВ, який існував для кожного конкретного платника. Як свідчить практика, приблизно 50% юридичних осіб, що перейшли на спрощену систему оподаткування, обирали 10-відсоткову ставку єдиного податку.

Якщо при застосуванні 6-відсоткової ставки єдиного податку податковий режим (з точки зору ПДВ) не змінювався, при обранні 10-відсоткової ставки платники: по-перше, були позбавлені можливості у відповідних випадках одержувати бюджетне відшкодування, не мали права на податковий кредит, по-друге, вони не могли виписувати податкові накладні на продані товари (роботи, послуги). Остання обставина в ряді випадків була визначальною для суб'єкта малого підприємництва при виборі ставки єдиного податку, оскільки при відсутності податкових накладних їхні партнери втрачали право на податковий кредит. Щоправда, ця проблема відносно легко могла бути вирішена шляхом відповідного коригування ціни продажу, однак при цьому неминучі втрати в платника єдиного податку були в зв'язку з відсутністю в нього права на податковий кредит й неможливістю зменшення об'єкта оподаткування на суму понесених витрат.

Слід також зазначити, що платники єдиного податку за ставкою 10% перебували у більш важких умовах, ніж не зареєстровані платниками ПДВ суб'єкти підприємницької діяльності, які сплачували податок за звичайною системою оподаткування. Останні права на податковий кредит також не мали, але віднесення ними сум «вхідного» ПДВ до складу валових витрат все ж таки дозволяло їм відшкодувати 30% сплачених сум ПДВ шляхом зменшення платежів з податку на прибуток. Суб'єкти малого підприємництва, що сплачували податок за ставкою 10%, такої можливості не мали через те, що вони не були платниками ані ПДВ, ані податку на прибуток підприємств.

Якщо суб'єкт підприємницької діяльності виявив бажання перейти на 10-відсотковий єдиний податок, що передбачав скасування його реєстрації як платника ПДВ, таке скасування могло бути здійснене тільки за умови проведення до-

кументальної перевірки, яка підтверджувала достовірність задекларованих сум.

Указом №746/99 не передбачалося ніяких обмежень у виборі 6-відсоткової чи 10-відсоткової ставки єдиного податку. Тобто суб'єкт малого підприємництва мав право перейти на єдиний 6-відсотковий податок і в разі здійснення ним операцій, що звільнені від ПДВ, і при виконанні операцій, які не є об'єктом оподаткування цим податком.

Умови, за яких платники єдиного податку втрачали право перебувати на спрощеній системі оподаткування, обліку та звітності і зобов'язані були повернутися (перейти) на загальну систему оподаткування, обліку та звітності з наступного звітного періоду (кварталу), були такими:

- 1) здійснення розрахунків у негрошовій формі, тобто бартер;
- 2) перевищення середньооблікової чисельності працюючих;
- 3) перевищення в межах звітного податкового року вартісного критерію;
- 4) платник єдиного податку за власним бажанням вирішив перейти на загальну систему оподаткування.

У разі недотримання умов, передбачених Указом Президента України №746\99 (або за власним бажанням) платник єдиного податку зобов'язаний був перейти на загальну систему оподаткування, обліку та звітності, починаючи з наступного кварталу, а також втрачав право на застосування спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності протягом наступного календарного року.

За порушення термінів сплати або неповної сплати сум єдиного податку на суму податкового боргу нараховувалася пеня (включаючи суми штрафних санкцій за їх наявності) із розрахунку 120% річних облікової ставки Нацбанку України, діючої на день виникнення такого податкового боргу. Розрахунок пені здійснювався на дату погашення суми податкового боргу за кожний день простроченого платежу, включаючи день такого погашення. Якщо недоплата єдиного податку встановлювалася податковим органом, передбачений штраф мав бути в розмірі встановленої недоплати. Якщо недоплата єдиного податку встановлювалася перший раз, то штраф становив однократний розмір донарахованої суми, а при повторному порушенні протягом року штраф сплачувався в подвійному розмірі до нарахованої суми.

У цілому переваги спрощеної системи оподаткування суб'єктів малого підприємництва у відповідності до Указу Президента України №746/99 полягали у такому:

1. Значно спрощувалися податкові розрахунки на підприємстві. Виручка від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) малого підприємства визначалася один раз, що не відповідає за трудоемністю розрахункам по загальнодержавних і місцевих податках і зборах, які сплачувалися за звичайної системи оподаткування.

Для громадян-підприємців у цьому випадку трудоемність обчислення податку за спрощеним режимом оподаткування, що підлягає сплаті, взагалі дорівнює нулю, оскільки ці суми встановлюються централізовано і ніякі розрахунки не проводяться.

2. Спрощення фінансової звітності суб'єктів малого підприємництва.

Замість різноманітних форм податкової звітності по «замінених» єдиним податком платежів заповнювалася один раз у квартал одна нескладна форма.

3. Більша визначеність суб'єктів малого підприємництва з фінансовими ресурсами. Це прослідковувалося через зміни в сплаті ПДВ. Так, при сплаті за ставкою 6% підприємство автоматично переходило в категорію квартальних платників ПДВ; при сплаті за ставкою 10% підприємство згідно із заявою виключалося з реєстру платників ПДВ при відсутності заборгованості перед бюджетом.

Отже, переваги від переходу на сплату єдиного податку у відповідності до Указу Президента України №746/99 проявлялися в реальних можливостях маневрів суб'єктів малого підприємництва фінансовими ресурсами. Проміжки часу між моментами, до яких на банківському рахунку мала бути накопичена сума, що підлягала сплаті, стала значно тривалішою, що дозволяло вільніше розпоряджатися грошовими коштами. В більшій мірі ця перевага проявлялася для тих суб'єктів малого підприємництва, які не сплачували ПДВ, але і для платників, що застосовували ставку 6%, ефект від переходу на щоквартальну сплату ПДВ також відчувалася.

4. Відпадала необхідність суворого контролю дотримання строків сплати подання звітності по тих податках і зборах, платником яких переставав бути суб'єкт малого підприємництва. Як наслідок, суб'єкт малого підприємництва заощаджував кошти на штрафних санкціях і адміністративних штрафах, не враховуючи вже економію часу, необхідного для того, щоб своєчасно подати у податкові та статистичні органи фінансову та податкову звітність.

5. Зменшувалися витрати праці при здійсненні податкового обліку суб'єктами малого підприємництва. У випадку переходу на спрощену систему він ведеться тільки за тими податками і зборами, платниками яких вони є. Особливо значна економія часу була пов'язана у громадян-підприємців і малих підприємств, які переходили на сплату єдиного податку за ставкою 10%. Поряд з цим, трудоємним було заповнення книг обліку покупок і продажів, а також оформлення податкових накладних (особливо якщо цей процес некомп'ютеризований).

6. Спрощувалося згідно з П(С)БО як ведення поточного бухгалтерського обліку так і порядок складання та подання фінансової звітності, оскільки в повному обсязі не заповнюються і не подаються проміжну (щоквартальну) фінансову звітність за новими формами.

7. Більш реальним, на нашу думку, стало формування доходів суб'єктів малого підприємництва, оскільки обсяг їхніх доходів визначається за «касовим методом» (фактом реалізації є виручка від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), яка поступила на поточний рахунок і/ або в касу малого підприємства).

До недоліків спрощеної системи оподаткування відповідно до Указу Президента України від 29.06.99 №746/99 можна віднести таке:

1. Невідповідність законодавчих актів за спрощеною системою оподаткування іншим законодавчим і нормативним актам. Єдиний податок було введено Указом Президента України і в більшості податкових законів він не згадувався. В результаті цього здійснювалося неоднозначне трактування контролюючими органами спірних питань щодо оподаткування та державного регулювання підприємницької діяльності.

2. Нечіткі формулювання обмежень щодо застосування спрощеної системи оподаткування. Відсутність чітких законодавчих визначень критеріїв суб'єктів підприємницької діяльності і платників єдиного податку породжували суперечливі трактування сутності цього поняття органами податкової служби. Зазначене призводило до необґрунтованої відмови застосування спрощеної системи оподаткування.

3. Відсутність перехідних положень регламентувати особливості податкового обліку операцій, які починають при одному способі оподаткування, а завершують при іншому. Незважаючи на те що оподаткування перехідних операцій розглядалося в роз'ясненнях ДПАУ, багато в чому вони були непослідовними і суперечили один одному, що ускладнювало їхнє практичне застосування. Зазначене породжувало підвищений ризик подвійного оподаткування одних і тих же операцій та застосування фінансових санкцій.

4. Тимчасовий характер спрощеної системи оподаткування та незрозумілі перспективи її застосування. Указ Президента України від 26 червня 1999 року діяв на період до законодавчого врегулювання цього питання. Тому існувала пряма загроза прийняття відповідного закону з іншими параметрами єдиного податку. Відсутність впевненості в незмінності умов оподаткування в перспективі та можливість довгострокового прогнозування фінансового стану малого підприємства.

Необхідно зазначити, що ефективність спрощеної системи оподаткування залишалася на низькому рівні. На ефективність спрощеної системи оподаткування значно впливає податковий тиск.

Аналогічні проблеми існують і за кордоном. У звіті про стан малих і середніх підприємств у Польщі відзначено, що податкове законодавство щодо малого бізнесу відноситься до групи, що підлягає найбільш частим змінам, що ускладнює його використання. Ставка прибуткового податку юридичних осіб, що становить 34%, схожа на ставки більшості країн Європейського Союзу, але вище рівня країн – членів ЄС: у Чехії вона становить 29%; в Угорщині – 18%. Система оподаткування малих і середніх підприємств у Польщі також відрізняється підвищеною складністю: існує 11 податків, у тому числі вісім прямих і чотири види оплат, до яких застосовуються закони про оподаткування.

Крім того, в Польщі передбачені суворі санкції до платників податків, навіть до тих, хто порушив податкове право не-

усвідомлено, приводять до незначного використання багатьох пільг, пов'язаних із господарською діяльністю.

Переваги і недоліки єдиного податку можна оцінити як з позиції підприємств малого бізнесу, так і з позиції держави. Не секрет, що в сфері оподаткування, як у жодній іншій, виявляється різниця інтересів держави і підприємств – платників різного роду податків. Оскільки в роботі більша увага приділяється позиції підприємств малого бізнесу, варто лише помітити, що для держави єдиний податок вигідний відсутністю бартерних угод, що «тінізують» економічні відносини, роблять непрозорою еквівалентність товарного обміну, створюють умови для відхилення від оподаткування, зловживань і витоку фінансових ресурсів.

Природно, що єдиний податок був привабливим для підприємств малого бізнесу, оскільки замість понад десяти платежів і податків мале підприємство сплачувало єдиний податок (при ставці 10%) чи два – податок на додану вартість і єдиний податок (при ставці 6%). Крім того, до деякої міри перехід на єдиний податок сприяв зниженню собівартості продукції через виведення зі структури витрат деяких видів зборів. Тому підприємства – платники єдиного податку можуть за інших рівних умов одержати деякі переваги в ціновій конкуренції.

З метою зниження податкового тиску на малий бізнес Верховною Радою України був прийнятий Закон «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України щодо спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності» від 04.11.2011 №4014-VI.

Зазначеним законом передбачені такі нововведення:

1. Обмежено в часі контакти суб'єктів малого підприємництва з податковими службами. Податковим (звітним) періодом для платників єдиного податку першої групи є календарний рік. Податковим (звітним) періодом для платників єдиного податку другої–четвертої групи є календарний квартал. При цьому платники єдиного податку першої і другої групи сплачують єдиний податок шляхом здійснення авансованого внеску не пізніше 20-го числа (включно) поточного місяця. Такі платники єдиного податку можуть здійснити сплату єдиного податку авансовим внеском за весь податковий (звітний) період (квартал, рік), але не пізніше як до кінця поточного звітного року.

Платники єдиного податку третьої і четвертої груп сплачують єдиний податок протягом 10 календарних днів після граничного строку подання податкової декларації за податковий (звітний) квартал.

2. Впроваджено нові підходи щодо визначення бази оподаткування єдиним податком. Для фізичної особи – підприємця третьої групи доходом є: дохід, отриманий протягом податкового (звітного) періоду в грошовій формі (готівковий або безготівковий); матеріальній або нематеріальній формі, а саме: суми кредиторської заборгованості, за якою минув строк позовної давності та вартість безоплатно отриманих протягом звітного періоду товарів (робіт, послуг). При цьому до доходу не включаються отримані такою фізичною особою пасивні доходи у вигляді

процентів, дивідендів, роялті, страхові виплати і відшкодування, а також доходи від продажу рухомого та нерухомого майна, яке належить на праві власності фізичній особі та використовується в її господарській діяльності.

Для юридичної особи доходом є: будь-який дохід, включаючи дохід представництв, філій, відділень такої юридичної особи, отриманий протягом податкового (звітного) періоду в грошовій формі (готівковий або безготівковий); матеріальній або нематеріальній формі (сума кредиторської заборгованості, за якою минув строк позовної давності та вартість безоплатно отриманих протягом звітного періоду товарів (робіт, послуг). При продажу юридичними особами – платниками єдиного податку основних засобів дохід визначається як різниця між сумою отриманих від продажу основних засобів та їх залишковою балансовою вартістю, що склалася на день продажу. Дохід, виражений в іноземній валюті, перераховується у гривнях за офіційним курсом гривні до іноземної валюти, встановленим Національним банком України на дату отримання такого доходу.

3. Не являються доходом суми податків і зборів, утримані платником податку під час здійснення ним функцій податкового агента, а також суми єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, нараховані платником єдиного податку відповідно до закону.

Не включаються до складу доходу суми фінансової допомоги, наданої на поворотній основі, отриманої та нарахованої протягом 12 календарних місяців з дня її отримання, та суми кредитів.

Не включаються до складу доходу суми коштів цільового призначення, суми коштів та вартість майна, внесені засновниками або учасниками платника єдиного податку до статутного капіталу такого платника; дивіденди, отримані платником єдиного податку, юридичною особою від інших платників податків, які оподатковані у відповідності з Податковим кодексом України.

4. Дохід визначається на підставі даних обліку. Платники єдиного податку першої та другої груп та платники єдиного податку третьої групи, які не є платниками податку на додану вартість, ведуть книгу обліку доходів шляхом щоденного, за підсумками робочого дня, відображення отриманих доходів. Форма книги обліку, порядок її ведення затверджуються Міністерством фінансів України.

Платники єдиного податку третьої групи, які є платниками податку на додану вартість, ведуть облік доходів та витрат за формою та в порядку, що встановлені Міністерством фінансів України.

5. Для суб'єктів малого підприємництва – юридичних осіб зменшені вдвічі ставки єдиного податку і водночас збільшено обсяг доходу протягом календарного року (порівняно з Указом Президента України №746/99).

У відповідності із законом 4014-VI суб'єкти малого підприємництва – юридичні особи віднесені до четвертої групи.

Четверта група – юридичні особи – суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми, які протягом календарного року відповідають сукупності таких критеріїв: середньооблікова кількість працівників не перевищує 50 осіб; обсяг доходу не перевищує 5 000 000 гривень.

Відсоткова ставка єдиного податку для четвертої групи платників єдиного податку встановлюється у розмірі:

1) 3 відсотки доходу – у разі сплати податку на додану вартість згідно з Податковим кодексом;

2) 5 відсотків доходу – у разі включення податку на додану вартість до складу єдиного податку.

Необхідно зазначити, якщо суб'єкт малого підприємництва – юридична особа у звітному (податковому) періоді перевищує встановлений законом критичний обсяг доходу, то до обсягу доходу перевищення встановлюється ставка єдиного податку у подвійному розмірі.

Платники єдиного податку четвертої групи використовують дані спрощеного бухгалтерського обліку щодо доходів та витрат з урахуванням положень пункту 44.2 статті 44 Податкового кодексу України.

До недоліків спрощеної системи оподаткування, передбачених законом 4014–VI від 04.11.2011 необхідно віднести таке:

– для місцевої влади передбачено доволі значну (десятиразову) маржу між максимальною та мінімальною ставками оподаткування (для першої групи 1–10%, для другої групи 2–20%);

– розмір єдиного податку для фізичних осіб – підприємців першої і другої груп залежить від розміру мінімальної заробітної плати. Виходить, що для підприємців з різним доходом можуть бути встановлені місцевою владою єдині ставки податку. Наприклад, для підприємця з річним доходом 50 тис. грн. ставка єдиного податку може бути встановлена в розмірі 1%. Тоді єдиний податок буде 10 грн. на місяць. Для підприємця з річним доходом у 150 тис. грн. при такій ставці розмір єдиного податку також буде 10 грн. на місяць. Зазначене свідчить про соціальну несправедливість.

Ставки єдиного податку юридичні особи – суб'єкти господарювання обирають самі, а для фізичних осіб – підприємців ставки податку встановлюють місцеві органи влади, тобто єдиний податок суб'єктів малого підприємництва, по суті, включає у себе два різних податки, які різняться між собою з огляду на можливості реалізації повноважень місцевої влади.

Суми єдиного податку фізичної особи платника податку сплачуються авансом за звітний період (місяць). При цьому не враховують, чи буде фактично отримано дохід від здійснення такої діяльності за звітний період;

Присутній елемент подвійного оподаткування в спрощеній системі за ставкою 3% за умови сплати ПДВ, оскільки 3% податку нараховується виходячи з виторгу, включаючи ПДВ, який надходить від покупців на поточний рахунок чи в касу підприємства, а це економічно необґрунтовано.

Широка можливість місцевої диференціації ставок єдиного податку з фізичних осіб – підприємців дає підстави при-

пустити, що завдяки цьому чиннику між територіями може існувати податкова конкуренція.

Для фізичних осіб – підприємців другої і третьої груп не передбачено використання праці найманих осіб. Для підприємців другої і третьої груп передбачені обмеження чисельності працюючих, відповідно 10 і 20 осіб. Але не зазначено, яка категорія працюючих має бути, якщо вважати, що найману працю застосовувати заборонено.

Для фізичних осіб – підприємців доцільно диференціювати ставки єдиного податку за кожного найманого працівника. Зокрема, якщо фізична особа – підприємець використовує працю найманих осіб від 1 до 3 осіб, ставка єдиного податку збільшується на 20%, від 4 до 10 осіб – ставка єдиного податку збільшується на 30%, від 10 і більше осіб – на 50%;

Для фізичних осіб – підприємців першої та другої груп базою оподаткування має бути дохід, отриманий фізичними особами – підприємцями за відповідний податковий період. Тоді розмір єдиного податку буде залежати від розміру доходу, тобто більший дохід, більший єдиний податок і навпаки.

Суб'єктів підприємницької діяльності–юридичних осіб необхідно поділяти на такі групи:

• *перша група* – суб'єкти підприємницької діяльності–юридичні особи, які здійснюють господарську діяльність у пріоритетних сферах (виробництво і переробка сільськогосподарської продукції; виробництво продовольчих товарів; медичної техніки; будівництво об'єктів житлового, виробничого і сільськогосподарського призначення).

Для зазначеної групи суб'єктів малого підприємництва введені податкові канікули на два роки від дня реєстрації. На третій рік встановлюється єдиний податок в розмірі 25% до ставки єдиного податку, передбаченого Законом України №4014–VI, четвертий рік – відповідно 50%, п'ятий рік – ставка єдиного податку згідно Закону України №4014–VI.

Критерії для першої групи пропонуємо такі:

а) середньооблікова чисельність працюючих не перевищує 70 осіб;

б) обсяг доходу протягом календарного року не перевищує 50 млн. грн.;

• *друга група* – інші галузі виробничої сфери.

Критерії для другої групи:

а) середньооблікова чисельність працюючих не перевищує 50 осіб;

б) обсяг доходу протягом календарного року не перевищує 20 млн. грн.;

• *третья група* – наука і наукове обслуговування.

Критерії для третьої групи:

а) середньооблікова чисельність працюючих не перевищує 30 осіб;

б) обсяг доходу протягом календарного року не перевищує 5 млн. грн.;

• *четверта група* – галузі невиробничої сфери:

Критерії для четвертої групи:

а) середньооблікова чисельність працюючих не перевищує 15 осіб;

б) обсяг доходу протягом календарного року не перевищує 3 млн. грн.

Зазначена диференціація критеріїв щодо суб'єктів малого підприємництва – юридичних осіб буде сприяти підвищенню ролі виробничої сфери діяльності; дасть можливість значно збільшити вартість валового внутрішнього продукту; підвищить ефективність науково-технічного прогресу в умовах конкурентного середовища; забезпечить наповнення споживчого ринку вітчизняними товарами.

Висновки

Враховуючи викладене, можна дійти висновку, що справляння єдиного податку виступає саме тією нормою, яка запроваджує достатньо простий порядок обчислення і сплати вже існуючих обов'язкових платежів. Цей чинник сприятиме зростанню кількості суб'єктів малого підприємництва в Україні, стимулюватиме їх ділову активність. Саме за допомогою стимулюючої функції єдиного податку держава гармонізує власні інтереси з інтересами суб'єктів малого підприємництва, які є платниками податків, що характеризується пі-

двищенням рівня зайнятості населення та зменшенням соціальної напруги в країні без витрат бюджетних коштів.

Отже, єдиний податок має об'єктивні підстави для існування у системі оподаткування України.

Список використаних джерел

1. Податковий кодекс України: чинне законодавство станом на 10 грудня 2010 року. – К.: Алерта, Центр учбової літератури, 2011. – 584 с.
2. Закон України «Про внесення змін до Податкового Кодексу України та деяких інших законодавчих актів України щодо спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності» від 04.11.2011 №4014-VI.
3. Закон України «Про державну підтримку малого підприємництва» від 19.10.2000 №2063-III.
4. Закон України «Про національну програму сприяння розвитку малого підприємництва в Україні» від 21.12.2000 №2157-III.
5. Указ Президента України «Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва» від 03.07.98 №727/98.
6. Указ Президента України «Про внесення змін до Указу президента України» від 03.07.98 №727/98 «Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності» від 28.06.99 №746/99.

Т.Г. САВЧЕНКО,

к.е.н., доцент, Українська академія банківської справи Національного банку України

Методика комплексної оцінки рівноваги платіжного балансу

У статті запропоновано підхід до комплексної оцінки рівноваги платіжних балансів. Також проведено оцінку рівноваги платіжних балансів найбільших економік світу.

Ключові слова: платіжний баланс, рівновага платіжного балансу, макроекономічна рівновага.

В статье предложен подход к комплексной оценке равновесия платежных балансов. Также проведена оценка равновесия платежных балансов крупнейших экономик мира.

Ключевые слова: платежный баланс, равновесие платежного баланса, макроэкономическое равновесие.

Approach to the complex estimation of equilibrium of balances of payments is offered in this article. The estimation of equilibrium of balances of payments of the biggest economies of the world is also conducted.

Keywords: balance of payments, equilibrium of balance of payments, macroeconomic equilibrium.

Постановка проблеми. Враховуючи тенденції щодо глобалізації економічних відносин, а також причини та наслідки світової фінансової кризи 2008–2009 років, дослідження рівноваги платіжних балансів стають усе більш актуальні-

ми. На нашу думку, рівновага платіжного балансу та макроекономічна рівновага є взаємозв'язаними та у певній мірі взаємообумовлюючими характеристиками економічних процесів. Для підтвердження даної тези у даному підрозділі роботи розглянемо авторський підхід до визначення рівноваги платіжного балансу, а також проведемо його апробацію для практичної оцінки рівноваги платіжних балансів розвинених країн світу та країн, що розвиваються.

Під рівновагою платіжного балансу переважно розуміють такий стан, коли надходження і відтік грошових коштів за основними його статтями є збалансованими (наближеними до нуля), що, у свою чергу, сприяє формуванню загального сальдо платіжного балансу, яке незначно відхиляється від нуля. Іноді зазначається, що рівноважним вважають платіжний баланс, за яким загальна сума платежів за міжнародними операціями країни відповідає бюджету. Деякі автори поняття рівноваги платіжного балансу (в короткостроковому періоді) пов'язують із використанням золотовалютних резервів держави: рівновага існує тоді, коли золотовалютні резерви не використовуються.

На нашу думку, дані трактування рівноваги платіжного балансу є спрощеним і не враховують умов реалізації еконо-